

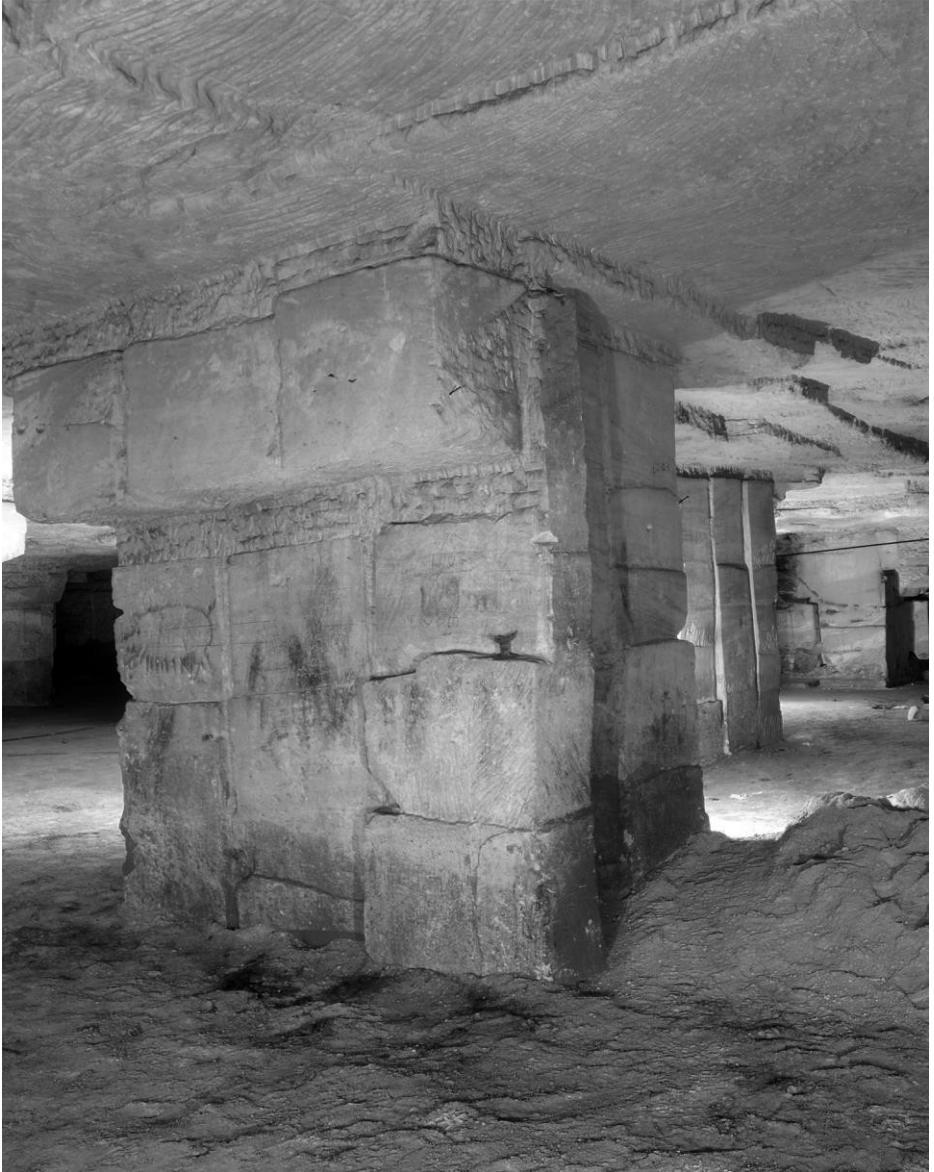

SOK
INFO

Nr. 193

September 2020

Studiegroep Onderaardse Kalksteengroeven - Natuurhistorisch Genootschap in Limburg

SOK en Stichting ir. D.C. van Schaik

Het SOK-Bestuur:

Susanne Hanssen	Voorzitter	06 518 37 304	<i>susanne.hanssen@sok.nl</i>
Rob Visser	Secretaris		<i>secretariaat@sok.nl</i>
Kevin Amendt	Alg. bestuurslid		<i>kevin.amendt@sok.nl</i>
John Hageman	Alg. bestuurslid		<i>johnhageman45@gmail.com</i>
Johan Janssen	Alg. bestuurslid		<i>johanjanssen59@hotmail.com</i>
Patrick Semmeling	Alg. bestuurslid		<i>patrick.semmeling@ziggo.nl</i>

SOK-ledenadministratie:

Ger Beckers, Via Regia 158C, 6217 JZ Maastricht, Tel.:0651058333 *pghbeckers@ziggo.nl*

SOK-adres Secretariaat:

Aalkeborg 50 6228 BT Maastricht *secretariaat@sok.nl*

Bestuur Stichting ir. D.C. van Schaik:

Joep Orbons	Voorzitter	043 - 3618793	<i>j.orbons@archeopro.nl</i>
Bram Borsboom	Penningmeester	043 - 367 05 17	<i>bramborsboom@home.nl</i>
Stefan Jerzykowski	Technische dienst		<i>s.j.a.jerzykowski@hotmail.com</i>
René Haemers	Secretaris		<i>rhaemers@gmail.com</i>
<i>www.vanschaikstichting.nl</i>			<i>info@vanschaikstichting.nl</i>

Redactie SOK-Mededelingen:

Ton Breuls, Bovenstraat 28, B 3770 Kanne/Riemst, Tel.: +32 12 454 059 *tbreuls@telenet.be*

Redactie SOK-Info:

John Hageman, Op de Bannet 47, 6223 GD Itteren, Tel.: 043 - 364 54 19 *johnhageman45@gmail.com*
Frans Willems, Driekruisenstraat 104 b5 , 3700 Tongeren Tel.: +32470290709 *willemsfrans1@gmail.com*

De SOK op Internet:

www.sok.nl / facebook.com/SOKNHGL Webmaster: Patrick Semmeling *webmaster@sok.nl*

SOK-avond:

SOK-Avonden worden iedere 2^e vrijdag in de maanden januari, maart, mei, juli, september en november gehouden in het Natuurhistorisch Museum Maastricht. Aanvang 19.30 uur.

Groeven SOK en Stichting ir. D.C. van Schaik:

De SOK en Stichting ir. D.C. van Schaik hebben diverse groeven in beheer of een collectieve vergunning voor een groeve. Informatie in verband met het bezoeken van deze groeven is te vinden op de laatste pagina van deze SOK-Info.

SOK-Denktank

De Denktank heeft een ondersteunende/adviserende rol (zonder beslissingsrecht en verantwoordelijkheid) en is samengesteld uit SOK-leden die initiatief hebben getoond en zijn goedgekeurd door het bestuur.

Voorpagina: Stas berg (Z-Zussen-B)

Foto: Frans Willems

Beste leden,

Namens het SOK-bestuur,
Susanne Hanssen
(voorzitter)

Het wordt langzaam eentonig: wederom geen SOK-avond wegens corona maatregelen.

We zijn ondertussen hard op zoek naar alternatieve mogelijkheden, want het begint nu wel erg lang te duren.

We bekijken o.a. alternatieve locaties, waarbij meer leden kunnen komen dan in het museum met inachtneming van de 1,5 meter afstand tot elkaar, in combinatie met de mogelijkheid om de lezing digitaal te kunnen volgen. We houden jullie uiteraard op de hoogte.

De geplande volgende editie van de ‘underground academy’, in samenwerking met ‘Maastricht Underground’, kan om dezelfde welbekende reden ook niet doorgaan.

Ondertussen zitten we als bestuur niet stil.

De samenwerking met de VSS wordt intensiever, het SOK-bestuur overlegt steeds vaker met meerdere leden van het VSS-bestuur en SOK-bestuursleden zullen ook vaker aansluiten bij het VSS-bestuur overleg.

In de laatste maanden hebben we nauw samengewerkt om het concept beheerplan in de Natura-2000 gebieden te bestuderen. Zowel het SOK-, als het VSS -bestuur hebben inzage in deze plannen en de mogelijkheid om mee te denken. De plannen hebben nogal een impact op regels rondom en in groeven, met name de toegangsregelingen.

We proberen een evenwicht te vinden tussen bescherming van het gebied en toegankelijkheid voor de onderzoeker en bergloper.

Een van de gezamenlijke plannen van de SOK/VSS is om jeugdactiviteiten op te gaan zetten voor bijvoorbeeld scoutinggroepen. Hiermee proberen we de volgende generatie kennis te laten maken met de groeven.

Soms gaat er toch wel iets door.

Op ‘Open Monumentendag’, zondag 13 september, staat de SOK-stand bij het fort Sint-Pieter in Maastricht.

Met een beperkt aantal mensen, vandaar deze keer geen oproep om gezellig achter de stand te komen staan.

Maar bezoekers zijn meer dan welkom natuurlijk.

Dus graag tot ziens op de ‘Open Monumentendag’.

Ook de organisatie van het Trou loulou project, waarvoor een team SOK-leden zich heeft opgegeven, heeft stilgelegen. Zelfs het overschrijden van de Belgische grens om bij de groeve te komen, was niet meer vanzelfsprekend. Dit project kan echter nu opgestart worden. Een en ander kan, met inachtneming van de geldende maatregelen.

De deelnemers die zich opgegeven hebben, zullen hierover bericht krijgen.

Heb je je nog niet opgegeven? Je kunt altijd nog aansluiten, stuur een mail naar: patricksemmeling@SOK.nl, ook voor aanvullende informatie.

Nieuwe SOK - leden

Verwijderd ivm. privacywet

Vleermuizen

Ger Beckers

Voorgaande jaren werden er door mij voor vleermuis geïnteresseerden determinatie avonden georganiseerd. Ook dit jaar zal dit plaatsvinden en wel in de Drabbelstraat, locatie C.N.M.E. gebouw. Gelet op het COVID-19 protocol is het aantal beschikbare plaatsen klein.

Ook dit jaar verzorg ik, Ger Beckers, vleermuizenwerker en lid van de zoogdierenwerkgroep van het Natuurhistorisch Genootschap een workshop vleermuizen met enkele theorielessen over herkenning van vleermuizen en het gebruik van een batdetector. Tevens wordt er ook een onderaardse kalksteengroeve bezocht om vleermuizen te determineren. Het workshop programma is als volgt:

Woensdagavond 16 september 2020: vleermuizen-workshop, 20.00 - 22.00 u.
Ecologie vleermuizen (binnen)

Woensdagavond 23 september 2020: vleermuizen-workshop, 20.00 - 22.00 u.
Herkenning vleermuizen (binnen)

Woensdagavond 30 september 2020: vleermuizen-workshop, 19.00 - 21.00 u.
Batdetector vleermuizen (binnen/buiten)

Zaterdagochtend 10 oktober 2020: vleermuizen-workshop, 10.00 - 12.00 u.
Determinatie vleermuizen in winterobject

De binnen lessen vinden plaats in de Natuurtuinen Jekerdal. De kosten voor deze workshop bedragen € 17,50 voor IVN-leden en € 22,50 voor niet-leden. Een digitale reader is bij de prijs inbegrepen. Het aantal plekken voor deze workshop is beperkt. Wanneer de workshop vol zit, wordt men op een wachtlijst geplaatst. Online-opgave vooraf is verplicht via <https://nl.surveymonkey.com/r/JKLQ5R9>

Nieuwsbrief 2020

Aan Comité van Aanbeveling, Donateurs, Relaties en Sympathisanten van de Stichting ENCI STOP

Geachte lezers,

Dit is de laatste Nieuwsbrief die u van ons zult ontvangen.

Op 6 december 2019 maakte Heidelberg Zement, waar ENCI Maastricht B.V. deel van uitmaakt, volkomen onverwacht bekend tot sluiting van de Maastrichtse vestiging over te gaan. Na de beëindiging van de afgraving van mergel in 2018 en de verbranding ervan in 2019 functioneerde alleen het maalbedrijf nog. Dit is onlangs gestopt.

In de nieuwsbrief van 2019 lieten wij u al weten dat de voornaamste doelstellingen die ENCI STOP zich gesteld had, het stoppen van de afgraving van de Sint Pietersberg en van de milieubelastende verbranding van mergel en afval, bereikt waren. Er zijn andere zaken waarvoor ENCI STOP zich met succes heeft ingespannen. De Observant, 1,5 ha ENCI-bos, de loopgraaf van Frederik Hendrik uit 1632 en de skyline aan de Westrand van de groeve zijn gered evenals de grondwaterafhankelijke vijver van kasteel Neercanne en flora in de greppels bij Hoeve Nekum. Het provinciale beleid voor de mergelwinning is beperkt tot 2020. Het meetsysteem van de grondwaterpeilbuizen is uitgebreid en verbeterd. De Sint Pietersberg, het Jekerdal en het Cannerbos zijn aangewezen tot Natura 2000-gebied. De overlast veroorzakende snelheid op de Maasboulevard is teruggebracht van 70 naar 50 km/uur. De Raad van State vernietigde tal van vergunningen. Nu ook de laatste procedure met goed gevolg is afgerond, is het logisch dat de Stichting per 1 juli 2020 ontbonden kan worden.

ENCI STOP heeft constructief en waakzaam (tegenhouden crematorium en decontamineren specifiek ziekenhuisafval) meegedacht over het totstandbrengen en de uitvoering van het Plan van Transformatie en het daaruit voortvloeiende nieuwe bestemmingsplan voor het hele gebied. Het op- en vaststellen van dit laatste zal om allerlei redenen zeker nog geruime tijd duren.

Wij vertrouwen erop dat de Vereniging Natuurmonumenten, de huidige eigenaar en beheerder van de groeve en het omringende Natura 2000-gebied op de Sint Pietersberg, de natuur weer tot haar recht zal doen komen, daarmee tegemoetkomend aan een breed gedragen wens van de gemeenschap: de groeve terug naar de natuur.

Intussen heeft het Regionaal Historisch Centrum Limburg (RHCL) belangstelling getoond voor het complete archief van de Stichting. Er is hard gewerkt aan het ordenen ervan. In de loop van dit jaar zal het resultaat hiervan worden overgedragen.

Tenslotte: de bestuursleden van de volledig onafhankelijke Stichting hechten eraan te benadrukken dat het dankzij uw enthousiasme en financiële bijdragen mogelijk geweest is het beoogde doel tot een goed einde te brengen. Dat vergde véél geduld en vertrouwen. Daar zeggen wij u hartelijk dank voor. ENCI STOP wenst u mooie momenten van natuurbeleving op de Sint Pietersberg.

Namens het bestuur, Betty de Haas en Annemarieke Paulussen

Ingestuurd door Henri Ceha

Hub Sieben, de laatste kalkbrander van Zuid-Limburg

Johan de Jong

Teuven

Zoals sommigen van jullie weten ben ik druk bezig met het inventariseren van de Zuid-Limburgse kalkovens. Hoeveel er ooit waren weet niemand precies. Tot nu toe heb ik er zelf zo'n honderd in beeld en belicht ik er af en toe een op het 'berglopersforum'.

Van enkele heb ik (nog)niet meer dan een, soms niet eens meer bestaand, kadastraal perceel nummer. Van andere complete vergunningsaanvragen, inclusief bouwtekeningen. Sommige kalkbranderijen hebben een firmanaam of zijn gelinkt aan het toponiem. Weer andere dragen de naam van de eigenaar of hebben een fantasienaam gekregen.

Daar sommige branderijen zowel onder de fantasienaam alsook onder de naam van de eigenaar bekend geworden zijn, heb ik wellicht enkele dubbele in mijn opsomming staan. Een klein aantal branderijen is prachtig gerestaureerd, van andere heb ik na graafwerk slechts wat bakstenen of alleen de groeve waaruit de hardste kalksteen gewonnen werd kunnen terugvinden. Naast alles wat er op internet te vinden is heb ik bij mijn veldwerk ook meerdere geïnteresseerden mogen ontmoeten.

Gastvrij ben ik bij hen binnengeroepen en toonden enkelen mij hun privé-archieffes, met name noem ik graag de fam. Senden uit Voerendaal en Dhr. Hanssen uit Simpelveld.

Een van die Zuid-Limburgse kalkbranders, Hub Sieben, wil ik hier graag wat meer bekendheid geven.

In 1914 wordt door G.J. Sieben (Willem) samen met aannemer Deckers kalkbranderij 'De Mijnstreek' opgericht, aanvankelijk een grote branderij aan de Putberg.

Of het hier de nu bekende kalkbranderij 'de Morgenzon', branderij 'de Putberg' of een andere niet meer aanwezige branderij (in het talud van de A76 of geheel verdwenen bij de aanleg er van) betreft is me nog niet helemaal duidelijk. Bovengenoemde kalkbranderijen zijn aanvankelijk particuliere branderijen maar zijn wellicht door het concern van Sieben opgekocht en ondergebracht in 'De Mijnstreek'.

Enkele advertenties waarin personeel gevraagd wordt, respectievelijk uit 1917, 1946, 1952 en een bedrijfsadvertentie.

AANGEB. BETR.
Voor direct gevraagd
**3 Grondwerkers en
2 Steenbrekers**
Kalkbranderij „De Mijnstreek”, H.
Siebens, Ubachsberg.

Gevraagd
3 bekwane **VOERLIE-
DEN.** Adres kalkbran-
derij den „Mijnstreek”
Heerlen, Geerstraat 79.
4602

Kalkbranderij „De Mijnstreek”
W. Sieben, Ubachsberg
levert steeds uit voornamelijk en tegen
scherp concurrerende prijzen
Prima Limb Kluitkalk
voor metaal- en staalwerken.
Kalkaesch voor bemesting en
Kunradesteel voor het bouwvak.
Levering af groeve en franco werk.

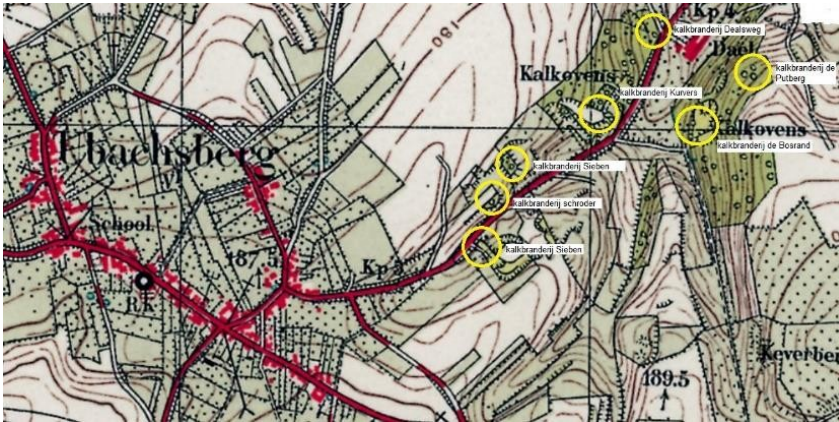
Terst. gevr. **GRONDWER-
KERS.** Kalkbranderij „De
Mijnstreek”, Dal, Ubachs-
berg. H. Sieben, Kerkstr. 36.

Aanvankelijk liepen er 5 paarden met wagen, in de hoogtijdagen van de kalkindustrie 1917/1918 exploiteerde Sieben maar liefst 6 ovens, liepen er 10 paarden en werkten er al 80 mensen.

In de directe omgeving werden percelen aangekocht en gepacht om af te graven. Die percelen werden vaak door eigenaren te koop of in pacht aangeboden. De onder de soms maar dunne deklaag aanwezige harde kalksteen werd met paard en wagen naar verschillende branderijen waarvan G.J. Sieben inmiddels eigenaar was, gebracht.

Na de eerste wereldoorlog neemt de vraag naar kalkproducten uit de kleine branderijen sterk af en het aantal ovens, paarden en personeel daalt in snel tempo.

In 1931 komt Willems zoon, J.W.H. Sieben (Hub, door sommigen echter ook Willem genoemd), bij hem in dienst.

Na wat omzwervingen in en om Ubachsberg strijken ze na de 2^e wereldoorlog (1945) neer op een plek aan de Daalsweg en bouwen daar twee nieuwe ovens. In datzelfde jaar komt Willem senior op 61 jarige leeftijd te overlijden en neemt zoon Hub de bedrijfsvoering over. In 1950, neemt Hub de branderij van Schröder over en bouwt daar schuin tegenover de branderij met een enkele oven die we nu als 'kalkoven Sieben' kennen. Achter en naast de branderij ligt een groeve van circa 2 ha groot.

Naast kalkbrander is Hub Sieben ook actief in de plaatselijke politiek, is lid van de KPN en komt in 1953 in de gemeenteraad van Voerendaal. Als de groeve in 1955 is uitgeput en de vraag naar vooral zuivere kluitkalk t.b.v. de waterzuivering van de Staatsmijnen groot is wordt een afvalproduct vanuit de ENCI groeve aangevoerd. In de maaltrommels daar blijft namelijk niet alleen vuursteen achter maar ook afgeronde stukken touwlaag, de zogenaamde 'hardgrounds' en deze zijn perfect om te branden. Het terrein van de voormalige groeve achter de branderij wordt vanaf dan gebruikt als vuilstort.

Vanaf 1960 is Hub Sieben de laatst overgebleven kalkbrander van Zuid-Limburg. Hij heeft dan nog één man in dienst. Als gevolg van toenemende moderne technieken voor de vervaardiging van kalkproducten als metselspecie en stuc en het niet langer afgeven van afgravingsvergunningen, staan activiteiten in de branderij op een laag pitje.

Sieben, links, en knecht (archief dhr. Hanssen)

Hubs activiteiten in de politiek nemen toe en in 1966 wordt hij wethouder en twee jaar later waarnemend burgemeester. Dit is uiteindelijk de reden dat hij na een aantal zware en verlies draaiende jaren de deuren van de laatste kalkbranderij van Zuid-Limburg sluit.

Op 13 oktober 1969 werd het faillissement van 'De Mijnstreek' aangevraagd en sluit de laatste nog actieve kalkbranderij in Zuid – Limburg haar deuren. In 1971 wordt Hub Sieben benoemd tot burgemeester en tijdens zijn zittingsperiode wordt de stortplaats op de plaats waar hij zelf ooit kalksteen won gesaneerd en in cultuur gebracht. De plek wordt nu beheerd door het Limburgsch Landschap en herbergt een rijke flora met veel soorten die van schrale kalkhoudende grond houden. In februari 1980 bereikt hij de pensioengerechtigde leeftijd maar vanwege een gemeentelijke herindeling die eraan komt blijft hij nog bijna twee jaar aan als burgemeester. Enkele maanden later overlijdt Hub Sieben op 65-jarige leeftijd in het Heerlense 'De Wever-Ziekenhuis'.

N.B.; Uit de rouwadvertentie blijkt dat de kalkbranders uit Ubachsberg en Benzenrade niet alleen elkaars concurrenten waren maar ook direct of indirect een familiale relatie met elkaar hadden.

Bij mijn speurtocht naar kalkbranderijen kwam ik al eerder branderijen tegen met familienamen uit deze advertentie: Sieben (o.a. als eigenaar van de branderij Schröder), Gulikers (N.V. Gulikerberg), Erven (nu nog in relatie met Senden, eigenaar van Senden Natuursteen) en van Lier (van groeve en kalkbranderij 'de Putberg').

Als blijvende herinnering is de laatst actieve kalkbranderij van Sieben, de branderij met één oven aan de Daelsweg, gedeeltelijk gerestaureerd.

Na een arbeidzaam leven ging heden moegestreden van ons heen, in de leeftijd van 65 jaar, voorzien van het h. sacrament der zieken, mijn lieve man, onze lieve pappa en opa

Hub Sieben

burgemeester van Voerendaal

weduwnaar van

Angelien Gulikers

echtgenoot van

Fien Erven

Voerendaal: **Fien Sieben-Erven**

Hulsberg: **Yvonne Verbeek-Sieben**

Piet Verbeek

Bart en Paul

Heerlen: **Paula Broeren-Sieben**

Rien Broeren

Merijn en Marieke

Milaan (It.): **Margot Roméo-Sieben**

Nené Roméo

Diego

Vierlingsbeek: **Wim Sieben**

Mien Sieben-van Lier

Jan-Willem en Angelien

Amsterdam: **Henk Sieben**

Amsterdam: **Jo Sieben**

Voerendaal: **Annemie Benders-Stegers**

Frans Benders

Suzanne

Nijmegen: **Frans Stegers**

Marjan Stegers-de Vries

Familie Sieben

Familie Gulikers

Familie Erven

Voerendaal, 26 juni 1980

Hoolstraat 6

De plechtige eucharistieviering zal plaatsvinden op dinsdag 1 juli as. om 11.00 uur in de parochiekerk van de H. Laurentius te Voerendaal, waarna teraardebestelling in het familiegraf op het r.k. kerkhof te Ubachsberg.

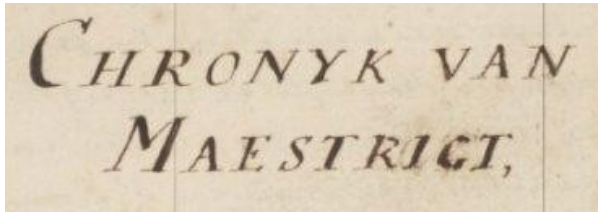
Bijeenkomst in de kerk te Voerendaal. Geen condoléance.

Maandag as. om 19.00 uur zal de dierbare overledene bijzonder worden herdacht in de avondmis in de kerk van O.L. Vrouw van Altijddurende Bijstand te Kunrade.

De overledene is opgebaard in de chapelle ardente van de begrafenisvereniging Voerendaal aan de Looierstraat aldaar. Bezoek dagelijks van 18.00 tot 19.00 uur.

Zij die onverhoopt geen kennisgeving mochten hebben ontvangen gelieven deze annonce als zodanig te beschouwen.

Bronnen; privé-archief van dhr. Hanssen en familie Senden, de vele publicaties van Jan Nillesen, krantenarchief Delpher, archief Rijckheyt, wikipedia.

Rob Habets

In de handschriftencollectie (RHCL) bevindt zich een Kroniek van Maastricht, waarvan de schrijver onbekend en het waarheidsgehalte een groot vraagteken is. Enkele aantekeningen leken me toch interessant genoeg om die in de Sok-Info te plaatsen.

Dus bij deze even een minuutje aandacht, want het kostte me twee minuten om dit te schrijven.....

14-04-1692 “ heeft de Prins van Waldeck op de St.Pietersberg een van de grootste bomben laten proberen “

1701 “ dese somer is het Fort op de St.Pietersberg getimmerd en voltooit “

04-07-1713 “ een commando uit Tricht naar Kan en Emael gemarcheert om de Taters of Heydens te verjagen die sig daar in de bergen ophouden “

08-06-1717 “ een commando naar de St.Pietersberg uit Tricht om de Taters of Heidens te verjagen of bij de kop te vatten “

27-07-1717 “ De Tsaar te Maastricht bezoekt het Fort te St.Pieter “

07-09-1745 “ Commando van 100 man uit Tricht naar het fort op St.Pieter gegaan... met 16 losse schooten om die in de Galderijen te verschieten, ten einde om te sien of de luchtgaten wel soude trekken “

Bron : RHCL toegangsnummer 22.001A invnr. 653 Kroniek van Tricht

De maçonnieke (tuin)grot van het Gasthuis

gelegen in de tuin van Gasthuis 55, 6268 NN Bemelen

John Hageman

Bekend als Rijksmonument 531032 (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed). Gelegen halverwege het huidige park.

De grot bestaat uit een gewelfde tunnel met de ingang op het noordwesten. In het zuidoosten ligt de uitgang. Op enkele spaarzame bakstenen na geheel opgetrokken uit mergelblokken.

De totale lengte bedraagt 12 ½ meter en halverwege bevinden zich twee deels dichtgemetselde nissen (ook uitgangen?).

Bij de ingang, de antichambre, bedraagt door aanslibbing de hoogte 1.60m, halverwege 1.30m en bij de uitgang 2.20m.

In of rond 1804 (aanwezig jaartal) opgetrokken in de door waarschijnlijk Mathias Soiron ontworpen (vrijmetselaars)tuin.

Deze tuingrot was mij volledig onbekend. De boven gebruikte informatie en foto hieronder dank ik aan Wim Meulenkamp die over deze grot en haar geschiedenis gepubliceerd heeft.

Ik ga niet nog meer uit zijn interessante en leerzame publicatie oplepelen, maar raad de nu geïnteresseerde lezer sterk aan hiervan kennis te nemen. Zijn informatie over het fenomeen vrijmetselarij is pittig maar uiterst lezenswaardig.

Op het wereldwijde web is het artikel te vinden met: *“In het verborgene: de maçonnieke tuingrot te Bemelen in Zuid-Limburgs verband.”*

En voor de lezer die nu de volledige informatie wil doornemen, dit artikel is een gecomprimeerde weergave van *“Wim Meulenkamp, De Tuingrot (mon.nr. 531032) van 't Gasthuis, bij Bemelen: beschrijving, type, waardering, ts. Rapport voor de RCE, Utrecht 2014/2015.”*

Heimerick Tromp tenslotte is de ontdekker van de grot en schreef erover in *“De buitenplaats 't Gasthuis te Bemelen, De Woonstede, nr. 151, september 2006, 13-20.*

Reactie op artikel Jan Stroom, etc. (vervolg)

Rudi Dortangs

Hallo John,

zoals je zult weten heb ik jaren geleden enig onderzoek naar steenzaagmachines in ons gebied gedaan, helaas ben ik (nog) niet aan een publicatie toe gekomen.

Van het steenzaag-machinedeel in de werkplaats van Somers (niet Zomers) heb ik toen foto's gemaakt (was echter niet helemaal goed bereikbaar).

Ik heb hieronder een toen uit losse foto's (18.09.2007) van mij gemaakte combinatie-afbeelding bijgevoegd. Behalve de tandheugel op volle hoogte en de klemschroef onder is er verder niets opvallends aan deze "stut" vast te stellen, dus de afbeelding laat de speciale dingen zien. De bovenkant is waarschijnlijk op de voor de werkplaats nodige hoogte afgezaagd, die laat niets speciaals zien, ofschoon daar toch de zaag voor bovenlangs op geplaatst moet zijn geweest.

(Een reactie van Rudi Dortangs, die in het boek *“Over groeve De Keel”* een bijdrage verzorgde over het mechanisch blokken-snijden. Met daarbij gevoegd een tweetal foto's.) (J.H.)

Berglopen in coronatijd

Johan de Jong

Teuven

Omdat illegaal lopen in mijn favoriete groeven tegenwoordig zwaar beboet wordt, kom ik nog maar weinig in de 'Verloren Vallei'. De middels entree te bezoeken groeves heb ik inmiddels ook wel gezien. Dan blijven natuurlijk nog de bij de Ir. D.C. van Schaik in beheer zijnde groeves over, met dank aan de sleutelhouders kunnen er enkele vrij bezocht worden. Dat doe ik dan ook regelmatig. Corona heeft mij er echter ook weer eens op gewezen hoe bijzonder ook de omgeving van de ons bekende groeves is. Vaak bijzondere biotoopjes met een flora en fauna die specifiek is voor de kalkrijke ondergrond en de vaak hogere temperaturen tegen en voor de kale mergelwanden.

In het voorjaar, mei-juni, start zo een beetje het orchideeën seizoen. Veel soorten orchideeën groeien op een schrale kalkrijke bodem. Het is dan ook niet voor niets dat er, vanwege de kalkstenen ondergrond en goed uitgevoerd verschalingsbeheer, op de St. Pietersberg meerdere soorten voor komen. De Belgische zijde van de berg is mijn favoriete wandel- en zoekplaats. Op de flanken van de Thier de Lanaye, direct voor de vuursteenmijntjes, vond ik o.a. de purperorchis, soldaatje, bruinrode wespenorchis, poppenorchis en zowel de berg-als welriekende nachtorchis. Normaal verboden gebied, maar tijdens een door natuurvereniging 'Natagora' georganiseerde excursie zag ik op de berg boven de vuursteenmijntjes de grootste populatie van

poppenorchis in België! Boven de vuursteenmijntjes So-He en in de dagbouwgroeve van CBR te Loën zag ik o.a. brede wespenorchis, welriekende nachtorchis en grote keverorchis.

Al weer enkele jaren terug vond ik de meest bijzondere, vlak bij de ingang van de Robin Thier: een bokkenorchis. Dit voorjaar is hij daar helaas niet meer aangetroffen. Bovenop de Robin Thier, in het vrij te bezoeken reservaat, groeien enkele fraaie soorten waaronder hondskruid en fraaie kruisingen van poppenorchis x soldaatje. Aan de noordzijde van de Rue de Garage liggen de Thier des Vignes, met verschillende groeves waaruit zowel blokken als vuursteen gewonnen zijn. De hellingen hier worden intensief begraasd en bieden een groeiplaats en leefomgeving voor o.a. zandhagedis, gladde slang en hazelworm. In de vegetatie net voor een begrazingsronde vond ik er veldlathyrus, boslathyrus, knikkende distel, zonneroosje en engbloem

Bij een van de ingangen was een mierenleeuwarve bezig een in zijn zelf gemaakte valkuil gevallen mier te verorberen. In de gangetjes hingen verschillende roesjes, grottenspin en dagpauwoog-vlinders. Half augustus fladderden er wel honderd kleine maar voor mij onbekende nachtvlinders rond. Voor de ingangen vlogen er oranjetipje en verschillende blauwtjes. Op een dagzomende mergelwand bij groeve achter de Lemmekeskoul groeiden steenbreekvaren en de zeldzame smalle ijzervaren. In de wanden rondom de Heidegroeve (Valkenburg) groeit eveneens de steenbreekvaren, maar ook nier- en muurvaren.

Zo zie je maar dat er niet alleen in de groeves, maar ook daar omheen voor de oplettende bergloper veel bijzonders te ontdekken is.

Werkgroep fossielen van “de Vereniging etc.”.

John Hageman

1971/1972: Slavante, bij de Mammoet. Leden van de fossielenwerkgroep van "de Vereniging" (met de lange naam).

Toen reden we nog via de Zonneberg ingang met de brommers naar binnen en haalde een van ons soms even frietjes, fricandellen special, e.d. bij Hoss op de Mergelweg.

Those were the days!

Zou kunnen dat dit een foto is van een tweetal avonden waarop we klimhaken in de muur sloegen om met klimgordels op zo'n 6 tot 8 meter hoogte een stuk fossiel bot te bergen.

Vooraan tegen de wand mijn beste fossielenvriend Jo van Rijsselt, daarnaast Marcel Janssen en rechts met fricandel Jo Gabbano. De nog zichtbare mouw is bijna zeker van Peter Drummen. Waarschijnlijk was ik (John Hageman) de fotograaf, omdat ik er zelf niet opsta.

Maar dat weet ik niet meer helemaal zeker.

Ook Rinus den Boer was (iets later) lid van het fossielenclubje. Jo en Rinus zijn inmiddels overleden.

Dit zijn ongeveer de woorden waarmee ik Johannes de Jong antwoordde op zijn vraag over deze foto. Of ik misschien wist, wie de afgebeelde personen waren.

Ik realiseerde me ook dat ik zelf nog een andere foto van die activiteit in mijn archief had zitten.

Die beeld ik hieronder af.

Voor de goede beschouwer: het stukje bot waar dit allemaal om draait, is bijna boven aan het plafond zichtbaar als een platte driehoek.

Ik heb de warmste herinneringen aan deze fossielenwerkgroep, waarmee ik optrok in de actieve jaren van de Vereniging. Hoe we als volslagen leken in korte tijd aardig wat interessante vondsten bij elkaar vonden, kaptten en zaagden in heel wat onderaardse kalksteengroeven; onze zoektochten in o.a. Wissant, Kleine Spouwen, de tertiaire klei bij Antwerpen, Hallembaye, de Marnebel, groeve Curfs, Blankenberg en, meestal op zaterdagmorgen, (toen nog) de Nekami-groeve in Margraten/Bemelen.

Het bijzondere van onze werkgroep was dat we met de petromax (met spiegel) op de arm alle wanden en plafonds van elke bezochte onderaardse kalksteengroevengroeve (met stip de gangenstelsels van de St.Pietersberg) systematisch "afgraasden" op zoek naar fossiele resten; van mosasauriërs, zeeschildpadden, beenvissen, kraakbeenvissen, inktvissen, zeeëgels, enz. De meeste andere fossielenjagers waren en zijn in dagbouwgroeven actief. Begrijpelijk, omdat maar weinigen met toestemming toegang hebben tot onderaardse stelsels. Dat zou waarschijnlijk ook nu voor ons gegolden hebben.

En....de capriolen die we uithaalden (zie bijvoorbeeld onderstaande foto) om sommige fossielen te bergen, waren niet altijd even goed doordacht.

In de wintermaanden moesten we, stijf van de kou, in de open groeven eerst de bevroren groevenwand loshakken, voordat we een gedetecteerde

fossilengruislaag konden uitkappen. We zijn o.a een keer door jagers (onwetend) beschoten (Hallembaye), hebben een groevenwand helemaal laten instorten (Schiepersberg), een plafond per ongeluk in zijn geheel omlaag gehaald (Slavante), meters loodrecht naar beneden gedonderd (Nekamigroeve), enz.

Trots waren we op onze vondsten die vaker de krant haalden en op onze eigen vitrine in het verenigingslokaal bij Albert Claessens aan de Mergelweg. Relevante vondsten werden afgestaan aan het Natuurhistorisch Museum in Maastricht.

Toen de Vereniging ophield te bestaan ging de fossielenploeg (zonder mij) verder en traden er nieuwe leden toe.

Ikzelf zette mijn zoektochten in de verdere 70-er jaren voort met Paul Hoogers en later ook Ton Breuls.

Jacobus Craandijk: Een Hollandse wandelaar

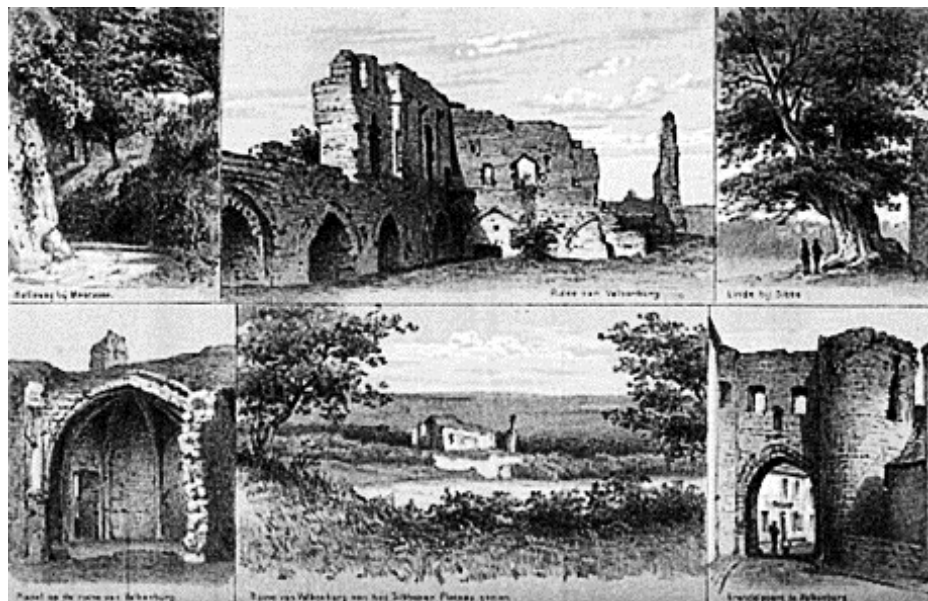
Fons Leunissen

Het artikel van John Hageman *Van Koetsveld: Eenen Hollandschen reiziger* in de vorige SOK-Info deed me denken aan een andere Hollander, die net als Cornelis van Koetsveld predikant was en eveneens een lezenswaardige tekst aan een Zuid-Limburgse groeve (de Valkenburgse Gemeentegrot) wijdde. Ik heb lang geleden in een bibliotheek de betreffende tekst gekopieerd en ontdekte heel recent bij toeval dat die sinds 2007 gratis als pdf te downloaden is op de site van de Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren (DBNL). Voor liefhebbers van oude groeveliteratuur en Limburgensia die dit document nog niet kennen, volgt hier een beschrijving met onderaan de link waar het te lezen en te downloaden is.

De tekst over de Gemeentegrot maakt deel uit van de in 1876 verschenen *Wandelingen door Nederland met pen en potlood. Deel 2.* van de doopsgezinde predikant, leraar, schrijver en tekenaar Jacobus Craandijk (1834-1912). De te Amsterdam geboren Jacobus Craandijk had als “Wandelende Dominee” tussen 1859 en 1900 zijn standplaatsen achtereenvolgens te Borne, Rotterdam en Haarlem. Hij kreeg vaak ’s zondags vrij en kon daardoor tussen 1874 en 1888 maar liefst 75 wandeltochten door heel Nederland maken, die zeer uitvoerig door hem werden beschreven in acht lijvige delen van rond de 350 pagina’s. Het eerste deel verscheen in 1875 en het laatste in 1888. Zijn goede vriend, de tekenaar Piet Schipperus, illustreerde de boeken met in totaal 126 litho’s. Verder publiceerde Craandijk in 1884 een deels handgekleurde atlas met 22 wandelkaarten. De auteur omschreef zijn doelstelling als volgt: *“Uw gids schrijft niet voor den vreemdeling. Den landgenoot tracht hij het vaderland te doen kennen.”* Hij was met zijn wandelgidsen één van de pioniers op het gebied van het wandeltoerisme in Nederland, maar omdat hij zag dat het Nederland van de “IJzeren Eeuw”

ingrijpend aan het veranderen was, wilde hij met zijn reeks boeken tevens vastleggen hoe de nog “ongerepte” regio’s en plaatsen er in het laatste kwart van de negentiende eeuw uitzagen. Het meer dan 2500 pagina’s tellende standaardwerk is dus ook nog heden de moeite waard om na te slaan wegens het vele historische materiaal (ook over vroegere tijdvakken) en de prachtige beschrijvingen van het Nederland van zijn tijd. En voor wie graag de vaak nogal wat “galmende”, maar meeslepend bloemrijke taal van negentiende-eeuwse auteurs leest, is dit opus magnus om van te smullen; veel schrijvers uit die tijd trachtten te schilderen met woorden en Craandijk doet dat vaak als een ware Oude Meester! Desondanks bleek de belangstelling voor zijn wandelingen op den duur helaas zozeer te zijn afgenomen, dat hij in 1888 besloot dat zijn *Nieuwe Wandelingen door Nederland* het laatste deel (dus 8) van de reeks zou zijn; er waren veel te weinig intekenaars overgebleven en hij wilde zijn uitgever een strop besparen. Daarbij vreesde hij dat hij in herhaling zou vallen en zichzelf zou gaan citeren als hij verder zou gaan. Hij concludeerde nuchter “*Als het tij keert, verzet men de bakens*”, maar bleef wel nog in diverse letterkundige tijdschriften publiceren.

Het hoofdstuk *In en bij Valkenburg. (Limburg)* begint op pagina 313 van deel 2 (1876) en Craandijk beschrijft hierin zoals gewoonlijk nauwkeurig en met verve alles wat hij tijdens zijn tochten meemaakt, allerlei mensen die hij ontmoet, het landschap, de bezienswaardigheden, de folklore en last but not least véél van de geschiedenis van Valkenburg en omstreken. Het is bewonderenswaardig hoeveel feiten de auteur weet op te dissen. Het grote aantal bronnen dat hij daarbij noemt en citeert, toont aan dat hij grondig onderzoek deed en dus, naast een scherpe waarnemer en begaafd schrijver, ook een cultuurhistoricus avant la lettre was. Verder had hij gevoel voor humor en schrijft hij bijvoorbeeld wel eens op een grappige manier, zonder daarbij spottend of kwetsend te worden, over zijn ontmoetingen met streekbewoners. Craandijk nam overigens in twee andere delen ook nog een hoofdstuk op over Limburg. Voor geïnteresseerden: achter in deel 7 bevindt zich een index van hetgeen er in de 7 boeken beschreven werd.

Het fragment over de Valkenburgse Gemeentegrot is te vinden op pagina 355 tot met 365. Als voorproefje dat hopelijk naar meer smaakt, volgt hier de mooie poëtische inleiding:

Langs den bergweg daalden wij af, langs de breede heirbaan, die reeds sints eeuwen zoowel den vreedzamen reiziger als de gewapende krijgsbende naar de Grendelpoort van Valkenburg bragt. Wederom woei de kille lucht ons tegen uit de opening der steengroeve, die wij zonder die plotselinge afkoeling van de atmosfeer onopgemerkt zouden zijn voorbijgegaan. De merkwaardige Valkenburgsche grot is een weinig ter zijde van den weg gelegen en wat lager dan ons pad opent zich haar donkere ingang. Een vooruitspringende rotswand onttrekt haar aan het oog dergenen, die van den kant van Maastricht komen; een eenvoudige woning, tegen den bergwand leunend, verbergt haar ten halve voor wie van Valkenberg uit erlangs komt. Rondom de opening hangt als een digt gordijn van woekerplanten, en rijzige dennen wortelen boven de helling, waarin zij is uitgebroken. Niet aanmatigend dringt zij zich op den voorgrond, niet met luidruchtigen ophef tracht zij de opmerkzaamheid tot zich te trekken. Veeleer schijnt zij den nieuwsgierige terug te wijzen en den onbescheidene af te schrikken. Zij noodigt niet, zij belooft niets, zij jaagt een huivering door de leden, door de koude, die van haar uitgaat, door de duisternis, waarin zij den blik doet slaan. Zullen wij haar voorbijgaan? Daar is op de schoone aarde zooveel te zien en te genieten! Wat zouden wij ons geweld aandoen en de onnatuurlijke wandeling door de donkere gangen en gewelven, bij de walmende fakkels, verkiezen boven het ronddwalen of nederzitten in het heerlijk zonlicht, dat de rotsen tint en de dennenstammen kleurt met rossen gloed! Op de aarde is de plaats voor den levende, onder de aarde is het gebied des doods.

(Toeval of niet? Ik meen hierboven drie overeenkomsten te zien met Koetsvelds beschrijving van de ingang van de Sint Pietersberg: *woei de kille lucht ons tegen en: den nieuwsgierige terug te wijzen en den onbescheidene af*

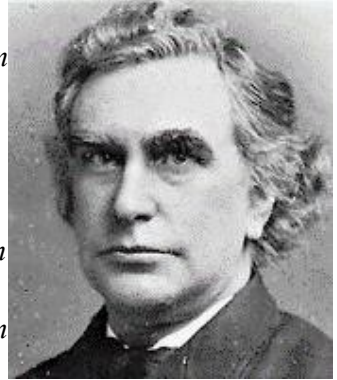
te schrikken en: het gebied des doods. Koetsveld publiceerde zijn novelle in 1847 (3e druk 1874), Craandijks boek is uit 1876. Het is uiteraard ook mogelijk dat beiden bij toeval ongeveer dezelfde formuleringen gebruikten om hun indrukken te beschrijven. Clichés en overdrijvingen behoorden tot hun schrijfstijl en m.i. ervoeren ze de “vreeze des doods” dan ook niet werkelijk, maar wilden ze vooral hun verhaal op een spannende manier beginnen.)

Aan Craandijks verslagje van zijn wandeling in de Gemeentegrot heb ik niet veel toe te voegen. Alleen de volgende passage heeft misschien nog een toelichting nodig: *“Volgens ontvangen mededeeling wordt in den Almanak voor Roomsche - Catholieken, jaargang 1877, een opstel geplaatst over de rol, die de onderaardsche groeven in dezen omtrek gedurende de Fransche revolutie hebben gespeeld. Daar deze Almanak nog niet in het licht verschenen is, heb ik dit stuk nog niet kunnen raadplegen. Niettemin heb ik de vrijmoedigheid, den belangstellende daarheen te verwijzen”.* Het hier aangekondigde opstel is inderdaad in dat jaar gepubliceerd met als titel *De Catacomben te Geulhem onder Berg en Terblijt* en is geschreven door de jezuïet H. J. Allard. Het werd een soort bestseller, want er verschenen vier bewerkte heruitgaven bij andere uitgeverijen. (Voor meer informatie m.b.t. dit belangrijke boekje over de schuilkapellen uit de Franse Tijd, zie het themanummer SOK-Mededelingen 35, augustus 2001).

Omdat ik me geen mooier eind van dit artikel kan voorstellen dan de woorden waarmee Jacobus Craandijk zijn wandeling door de Gemeentegrot besluit, citeer ik hem hier nog éénmaal:

Zie, daar schemert in de verte weêr licht, een ander licht dan de rosse gloed van de walmende fakkel! Een kalme, blaauwe glans, aan dien van de maan gelijk, verspreidt zich over de graauwe wanden en doet de hooge gewelven te voorschijn treden uit de duisternis. Tusschen de rotspilaren schemert hij door; sterker en sterker wordt hij. Daar straalt weêr de zon in haar' luister, daar ligt

weêr de bloeiende aarde met haar groen en bloemen. Daar welft zich weêr de hemel boven ons. Daar stroomt het gevoel van leven en blijdschap ons weêr door de aderen. Hoe heerlijk is het daarbuiten, hoe dubbel heerlijk, na den langen togt in de gewesten der duisternis en der roerlooze stilte! Maar toch, hoe schoon was het ook daar binnen! Hoe veel heeft de grot ons te zien, te denken, te gevoelen, te genieten gegeven!

Noot: Tijdgenoten noemden Jacob Craandijk de “Wandelende Dominee”, maar ook vaak de “Rooie Dominee”, omdat hij opkwam tegen sociale misstanden.

Bronnen:

Wandelingen door Nederland met pen en potlood. Deel 2, J. Craandijk en P.A. Schipperus, Kruseman & Tjeenk Willink, Haarlem 1876. Geraadpleegd bij de DBNL.

Van Koetsveld: Eenen Hollandschen reiziger. John Hageman, SOK-Info 192, juli 2020

Voor meer bronnen, zie hieronder

Links:

Link naar Craandijks Wandelingen Deel II in de Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren: https://www.dbnl.org/tekst/craa001wand02_01/index.php In de linker kolom vind je diverse downloadsoorten o.a. pdf van de tekst of pdf van een scan van het boek.

Op Wikipedia staat een korte biografie met daaronder links naar alle 8 boekdelen in de DBNL: [https://nl.wikipedia.org/wiki/Jacobus_Craandijk_\(1834-1912\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Jacobus_Craandijk_(1834-1912))

Flip van Doorn publiceerde een boek over de wandelingen van Jacobus Craandijk en een boek met 11 wandelingen die nu nog te maken zijn: op zijn site is veel informatie te vinden over Craandijk en zijn werk: <http://www.jacobuscraandijk.nl>

Van Koetsveld, enkele aanvullingen

John Hageman

In SOK-Info 192 schreef ik over een publicatie uit 1874 van dominee Van Koetsveld “*Godsdienstige en Zedelijke Novellen*”, met daarin een verhaal over een bezoek aan de St.Pietersberg.

Ik schreef:

“Uit dit alles blijkt dat Van Koetsveld, òf zelf daadwerkelijk een bezoek aan Maastricht gebracht heeft, met daaraan gekoppeld een grottentocht, òf relevante informatie verzameld en doorgenomen heeft.”

Het bewijs hiervan kan ik inmiddels staven met de woorden van Van Koetsveld zelf!

Tot mijn stomme verbazing vond ik in mijn boekenkast nòg een uitgave van “*herinneringen van een’hollandschen Reiziger*”, maar nu een vroegere uitgave, uit het jaar 1848.

*Aurora, Jaarboekje voor 1848, Uitgegeven door Mr.J.J.D. Nepveu, te ’s Gravenhage, bij K.Fuhri:
De St. Pieters berg.
Herinneringen van een’ hollandschen Reiziger door C.E. van Koetsveld
blz. 15, 226 t/m 271*

Dit schrijven bevat een volledig identieke tekst in exact dezelfde spelling. Met ook géén illustraties en met zeggen en schrijven één relevante voetnoot. Deze: “*Niet in alles mijne eigene herinneringen; evenwel heeft een bezoek in den berg (9 Juli 1828) , en het avontuur van een’ bejaarden en geloofwaardigen vriend, mij toen ter waarschuwing mede gedeeld, de meeste bouwstoffen tot dit verhaal opgeleverd; zoodat het opstellen daarvan ook mij eene aangename herinnering was. Om die reden heb ik ook slechts de merkwaardigheden beschreven, die ik zelf heb gezien. Wie meer verlangt, raadplege, behalve de in het verhaal genoemde werken, het Aardrijkskundig Woordenboek van A.J. van der Aa.”*

Het verhaal van Van Koetsveld is dus, mij bekend, in een tweetal publicaties, in 1848 en 1874, gebruikt.

Maar..... daar blijft het niet bij. Het is zelfs nog vaker gebruikt (of misbruikt?) en wel in de 20-er jaren van de 20ste eeuw.

Ik werd hier fijntjes aan herinnerd door Peter Jennekens die zich afvroeg of ik zijn artikel in SOK-Info 147 over het hoofd had gezien, omdat ik weer hetzelfde verhaal onder de aandacht bracht.

Hij schreef in die Info over *“Een voetreis 100 jaar geleden”* en uiteraard heb ik als de bliksem daar blz.5 t/m 9 doorgenomen.

Peter vermeldt:

‘Het boekje is eerder verschenen als vervolgverhaal in “De Kampioen”, een tijdschrift uitgegeven door de A.N.W.B. ergens begin jaren twintig van de 20ste eeuw.

Het oorspronkelijke verhaal is een reisverslag opgetekend door Ds.C.E. van Koetsveld (1807-1893) en werd, dit is in de inleiding van het boekje te lezen, als bundeltje vergeelde aantekeningen door een kleinzoon van dhr. Koetsveld bij de uitgever ingeleverd.

Het reisverslag beschrijft een tocht die dhr. Koetsveld rond 1830 als student maakte vanuit zijn geboortestad Rotterdam, via Maastricht, Aken, de Ardennen en vervolgens via Brussel en Antwerpen weer terug.”

Ik had geluk, de passage in dit boekje uit 1928 *“Een voetreis 100 jaar geleden”* over een bezoek aan de St.Pietersberg verschilt aanmerkelijk met de uitgaven uit de 19de eeuw. Absoluut niet moraliserend – filosoferend, aangekleed met illustraties, duidelijk minder tekst en door het “moderne” taalgebruik voor iedere lezer te verhapstukken.

De informatie die Van Koetsveld geeft in de beide eerste uitgaven wordt gebruikt, maar het verhaal wijkt toch behoorlijk af, is ingekort, meer geromantiseerd, zelfs veranderd en het is duidelijk dat alleen de zogenaamde highlights van Van Koetsveld prioriteit hadden. Enkele cruciale gebeurtenissen worden zelfs helemaal weggelaten. De oorspronkelijke intentie van het verhaal is grotendeels losgelaten.

Nee, deze uitgekleden tekst is een heel slap aftreksel van het origineel, een hapklare brok.

Tsja, kom ik toch nog goed weg met mijn stevige miskleun.

Nieuwe beheerder gezocht voor de Scheulder Groeve

Joep Orbons

Jan-Paul van der Pas is al vele jaren beheerder geweest van de Scheuldergroeve in Scheulder bij Margraten. Jan-Paul heeft aangegeven dat hij het beheer graag over wil dragen aan iemand anders. Het bestuur dankt Jan-Paul voor zijn jaren beheer van deze kleine, maar heel erg bijzondere groeve.

Zoals meestal als een beheerder wil stoppen, zoekt het bestuur een nieuwe beheerder binnen de leden van de SOK. Dus ook nu weer doen wij een oproep aan alle SOK- leden of ze beheerder van een groeve willen worden.

De Scheuldergroeve is een kleine groeve met twee ingangen. De gangen zijn laag en er zijn enkele pilaren en meerdere zijgangen. De ingang was begin 2000 alleen nog maar een konijnenpijp, maar is in 2004 open gegraven, waarna de ingangen voorzien zijn van deugdelijke afsluitingen en stevige poorten. Sindsdien wordt deze groeve netjes onderhouden en heeft de SOK zelfs een werkdag bij deze groeve gehouden.

In de groeve staan enkele mooie oude opschriften en er zijn prachtige geologische zaken te zien, zoals vuursteenbanken en oxidatiebanden in rood-gele streepjescode.

Deze groeve is helaas dusdanig instabiel dat ze niet goedgekeurd is voor bezoek. Als beheerder heb je uiteraard beheertoegang maar onderzoekers en bezoekers mogen de groeve niet in, helaas.

Je moet je ook realiseren dat deze groeve in het bos bij Scheulder ligt. De toegangsweg is een flinke klim en wandeling door struiken, over takken en langs hellingen. Iemand die fysiek een uitdaging zoekt om een groeve te beheren, kan zich hier goed uitleven.

Wie van de SOK- leden wil deze groeve beheren? Je hebt geen ervaring nodig. Je komt dan bij de groep beheerders die vanuit de Van Schaikstichting de groeves beheren. De andere beheerders en het bestuur geven je alle steun die je nodig hebt om het beheer goed vorm te geven. Het enige dat de Van Schaikstichting van je vraagt is om regelmatig een bezoek te brengen aan de groeve en te controleren of alles in orde is. Als een slot verdwenen is (en dat gebeurt regelmatig), dan dit slot vervangen. Wij roepen dan ook met name jonge SOK- leden op om zich als beheerder aan te melden.

Graag aanmelden bij info@vanschaikstichting.nl

De kalkoven van Petrus Regout

Patrick Semmeling

Al enige tijd is SOK-lid Johan de Jong bezig met informatie inzamelen over de (restanten van) kalkovens. Daarbij ontdekte hij ook een foto van een kalkoven aan de Cabergerweg in Maastricht. Meer gegevens waren echter niet bekend. Een nieuwe aanwijzing vond ik in een rapport over het cultuurhistorisch en archeologisch bureauonderzoek Sphinxterrein (BAAC 2005), waarbij een vermelding stond dat Petrus Regout in 1839 een kalkbranderij had opgericht. Gezien de nabijheid van het Sphinxterrein en de Cabergerweg was dit dus een goede kandidaat. Volgens een rapport van de Universiteit Maastricht (2015) zou Nederland qua kalkbranderijen tot voor de 1^e wereldoorlog volledig zijn aangewezen op België. Dit is dus niet helemaal correct (zie ook Nelissen 2014; de kalkoven van dit artikel is daarin echter onbekend).

*Gemeentearchief Maastricht: GAM 5706 en 6484 (foto dubbel in collectie).
Links de restanten van de kalkoven, rechts de werkplaats.*

In 1838 had Petrus Regout bijna zijn volledige kapitaal van 45.000 gulden (ca. 500.000 euro) geïnvesteerd in zijn fabrieken. Om echter te kunnen concurreren met de glasfabriek van Val Saint Lambert was er een nieuwe glassmeltoven nodig. Hiervoor leende hij toen 30.000 gulden van koning Willem I. Om nog onduidelijke redenen diende dit bedrag zowel op de begroting van Maastricht als St. Pieter worden verwerkt (dus ieder 15.000). Regout bezat er in ieder geval twee molens en een villa, echter geen grond op de Sint Pietersberg zelf.

Het is dus nog onduidelijk bij wie Regout zijn kalksteen inkocht, die hij nodig had voor de kristalfabricage. Regout schreef er zelf over: *"de vuurstenen, de zoo genaamde klauwe steenen en krijt, noodzakelijk voor die fabriek, worden voldoende in de St. Pietersberg aangetroffen."*

In het proefschrift van Maenen lezen we nog het volgende:

"In maart 1839 werd een eigen kalkbranderij met 1 oven in gebruik genomen. De dagproductie was 28 a 29 mud* en overtrof de eigen behoefte aan kalk, zodat ook een deel kon worden verkocht".

Toch kan de kalkoven aan de Cabergerweg niet dezelfde zijn als die van 1839. Uit het kadaster blijkt duidelijk dat deze locatie in de gracht van "Bastion A" lag. De kalkoven van de foto dateert dus van na de ontmanteling van de vestingwerken (1867) en de gedeeltelijke demping van de natte gracht. In de gracht tussen Bastion B en de Zuid-Willemsvaart bleef wel water staan, zodat via het Bassin het mergelpoeder per schip kon worden aangevoerd.

Links Fort Willem met daarboven de opgevulde kleigroeve/stort, in het midden de Radium fabriek, daarnaast de kalkoven, helemaal rechts het distributiecentrum 'Van Gend & Loos' (tegenwoordig parkeerterrein).

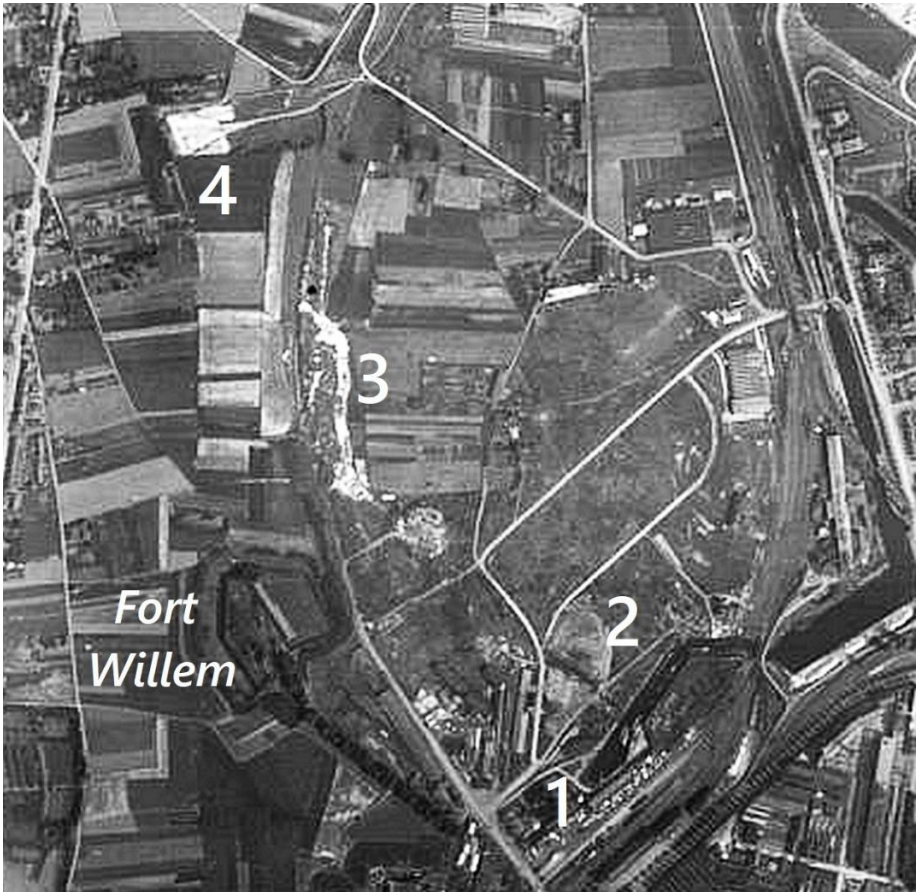

Op deze foto zien we bovenaan de Cabergerweg, rechts ligt de Radium. Aan de linkerkant zien we in de bosjes de dubbele schoorsteen van de kalkoven. Waarschijnlijk is in de 19^e eeuw de originele kalkoven van Regout binnen de stadsmuur ontmanteld en is rond 1875 op deze plek een nieuwe gebouwd.

Op een luchtfoto uit 1944 zijn de locaties in kwestie goed te zien:

1. Kalkoven aan de kruising Cabergerweg / Lage Frontweg. Er tegenover lag een scheepswerf.
2. Locatie waar in 1954 de Gashouder werd gebouwd.
3. Voormalige kleigroeve voor steenfabriek, later helemaal opgevuld door het gebruik als stort. Tegenwoordig is hier het milieupark 'het Rondeel'. De Cabergerweg is hier ook nog niet doorgetrokken. Tijdens WOII zochten kinderen op het stort naar stukken hout en steenkool.
4. Voormalige kleigroeve voor steenfabriek, later hondencentrum Heuveland.

Inmiddels is helaas ook de werkplaats verdwenen vanwege de reconstructie van de droge gracht:

Bronnen:

- A.J.F. Maenen: Petrus Regout (proefschrift uit 1959)
- Jan Nelissen: Kalkbranderijen in Zuid-Limburg
- RHCL: <https://beeldbank.rhcl.nl/>
- BAAC-rapport 05.171:
https://www.planviewer.nl/imro/files/NL.IMRO.0935.ovBDBrikkengebouw-ow01/b_NL.IMRO.0935.ovBDBrikkengebouw-ow01_sepbijlage6.pdf
- Universiteit Maastricht, Verkenning van de toestand van de industriële Rijksmonumenten in Limburg:
<http://intern.erfgoedbeleidlimburg.nl/download-document/359.html>

* zie: [https://nl.wikipedia.org/wiki/Mud_\(volume\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Mud_(volume))

Even voorstellen

John Hageman

Een nieuw boek over de ondergrondse dierenwereld:

“Die Höhlentiere Deutschlands”

Finden-Erkennen-Bestimmen

Stefan Zaenker, Klaus Bogon, Alexander Weigand

Quelle en Meyer Verlag Wiebelsheim, 2020, 448 blz.

Voorzien van de meest recente soortnamen.

Mooi naslagwerk met prima foto's.

Juiste balans tussen bondige tekst en (veel) foto's.

Grotendeels links tekstpagina, rechts foto pagina.

Klein formaat, dus handzaam.

Voor de liefhebber van de cavernicole fauna, de ondergrondse dierenwereld, van harte aanbevolen!

In memoriam: Jan Dauphin †

Miets Morreau-Magnée

Hans Ogg

Onlangs is Jan Dauphin op 78-jarige leeftijd overleden.

Veel mensen zullen Jan niet persoonlijk gekend hebben, maar onder berglopers is hij wel vrij bekend: in een groot aantal groeves in de beide Limburgen kom je zijn naam tegen. Jan is lange tijd een fervent bergloper

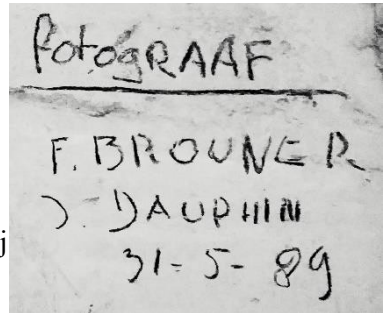

geweest, vaak samen met Frans Brouner. In 1975 waren ze betrokken bij de herontdekking van een stukje van de Oudberg (zie SOK-Mededelingen 18). In 1988 was Jan medeoprichter van de Stichting Oud Sint-Pieter. Hij was een enthousiaste vrijwilliger en medewerker in het Sint-Pieters Museum op de Lichtenberg. Jan legde alles wat zich daar voordeed en wat de Stichting organiseerde vast op film en foto. Hij werd tevens redacteur voor het tijdschrift

“Sint-Pieter Vroeger en Nu”. Samen met andere vrijwilligers verzorgde hij ook de Sint-Antoniuskapel op Slavante.

Jan vertelde niet veel over zichzelf. Hij was rustig en teruggetrokken en zo is hij ook gestorven. Hij woonde lang bij zijn moeder aan de Papenweg en verzorgde haar tot aan haar dood. Datzelfde deed hij eveneens voor zijn oudste zus. Jan vertelde wel dat hij een aantal jaren had gevaren als koksmaatje bij de koopvaardij. Tijdens een vrij weekend in Amsterdam hielp hij mee bij de bezetting van het Maagdenhuis in 1969. Daar had hij smakelijke verhalen over; zelfs kon hij een journaalfragment laten zien waarin hij als mede-bezetter figureerde. Jan hield ook veel van dieren, zelfs zoveel dat hij vegetariër werd.

Nadat zijn hond Floortje was gestorven, ontfermde hij zich over een zwarte kraai die een vleugel had gebroken. Die kraai was zijn huisgenoot, die hem steeds verwelkomde bij thuiskomst en waarmee hij zich kostelijk amuseerde. Zijn overlijdensadvertentie toont daarom ook een kraai naast zijn naam.

MEET THE UNDERGROUND PRESS

“Vuursteenmijn moet beter tot z’n recht komen” (*De Limburger van 18 juni 2020*): de gemeente Valkenburg trekt de komende twee jaar 50.000 euro uit om de **VUURSTEENMIJN** aan de Plenkertstraat beter tot zijn recht te laten komen. De prehistorische vindplaats van vuursteen – een van de oudste tekenen van menselijke activiteiten in het Geuldal – is volgens wethouder **Claudia BISSCHOPS** *“een uniek stukje erfgoed.”* Er is verder een bedrag van 25.000 euro nodig om de mergelwand waarin de vuursteenmijn zich bevindt schoon te maken..

“Boringen brengen onbekende mergelholte aan het licht” (*Het Belang van Limburg van 9 juli 2020*): het vermoeden dat er een ondergrondse verbinding zou bestaan tussen een aantal gekende groeven (**KUILEN**) links en rechts van de Kleinstraat in Val-Meer werd woensdag bevestigd. Eerder onderzoek deed vermoeden dat er wellicht een onbekende maar ingestorte verbinding bestond tussen meerdere gangen dwars onder de weg. In die buurt hadden zich trouwens de voorbije decennia meerdere instortingen voorgedaan. Daarom wil de gemeente zekerheid en duidelijkheid.

“Hof bepaalt: eigenaar van de hoofdingang is ook eigenaar van groeve in Geulhem” (*dL van 15 juli 2020*): het gerechtshof in Den Bosch heeft bepaald dat de ondergrondse *Romeinenzaal* in Geulhem bij **CAVERNE GEULHEM** hoort. **STICHTING ROTSWONING** mocht de ondergrondse mergelruimte daarom niet verhuren. Het vonnis kan grote consequenties hebben voor andere mergelgroeven. De Stichting is het met de uitspraak niet eens, omdat de vorige eigenaar de twee ruimtes illegaal bij zijn Caverne had betrokken door een muur te slopen.

“Kleinstraat Val-Meer blijft afgesloten door onderzoek ondergrondse holte” (*HBvL van 17 juli 2020*): het vermoeden dat er een ondergrondse verbinding zou bestaan tussen een aantal gekende groeven (**KUILEN**) links en rechts van de Kleinstraat werd vorige week woensdag bevestigd tijdens proefboringen in het wegdek. Met een speciale camera en een laserafstandsmeter en geofysisch onderzoek wordt de komende weken geprobeerd om de holte verder in kaart te brengen. Zodra duidelijkheid is over omvang en stabiliteit zullen de nodige maatregelen getroffen worden om mogelijke instortingen te voorkomen.

“Ezelsgrot laat zien hoe de mergelgangen er in 1850 bijlagen” (dL van 1 augustus 2020): met zijn bedrijf *Jut & Jul Productions* verzorgt **Walter ODEKERKEN** normaal ondergrondse griezeltochten en teambuilding activiteiten voor bedrijven, maar de Corona heet ook daar roet in het eten gegoooid. Daarom heeft hij het initiatief genomen om in de relatief kleine **EZELSGROEVE (ROEBROEKGROEVE)** aan de Daalhemerweg in Valkenburg rondleidingen te gaan verzorgen. *“Ik ben jarenlang gids geweest in de Valkenburgse grotten. De rondleidingen die ik geef in deze grot verschillen in feite niet veel van die in de **Gemeente- of de Fluweelengrot.**”*

“Anderhalve meter in het pikkedonker” (dL van 20 augustus 2020): de Valkenburgse grotten zijn bijzonder in trek bij toeristen deze zomer. Er staan zelfs rijen bij de kassahokjes. **Walter ODEKERKEN** geeft rondleidingen in de **EZELSGROEVE**, waar hij vroeger spooktochten organiseerde. De grote groepen mogen niet meer ondergronds. Hij moet het doen met maximaal twaalf bezoekers per keer. En eigenlijk vindt hij het wel prima zo. Dat maakt het behapbaar, zo’n grote grot is het nu ook weer niet.

“Mergeltje gezicht educatief programma” (dL van 22 augustus 2020): Mergeltje, zo heet de mascotte van een nieuw educatief programma van **ASP Adventure**. Met Mergeltje leren kinderen spelenderwijs over de geschiedenis van de **SIBBERGROEVE**: de vleermuis, het mergel, de vuursteen en dieren die vroeger in het gangenstelsel hebben geleefd.

“3D-scan brengt mergelgroeven van Caestert gedetailleerd in kaart” (*Het Laatste Nieuws van 22 augustus 2020*): Riemst werkt aan een 3D-scan van de mergelgroeven van **CAESTERT**. *“De bedoeling is om Caestert in kaart te brengen. We hebben al een manuele plattegrond gemaakt, maar de 3D-scan zal gedetailleerder zijn. Het gaat om een belangrijke site. De historiek mag niet verloren gaan”*, aldus burgemeester **Mark VOS**. De gemeente heeft nu toestemming gekregen om ook opmetingen te doen op Waals en Nederlands grondgebied. (*Red.: er schijnt een grottendokter betrokken te zijn bij het project.*)

“Feestje stilgelegd in mergelgroeves bij Kanne” (dL van 25 augustus 2020): vrijdagavond hield de Belgische politie een controleactie in de groeves van **CAESTERT**. Dat gebeurde samen met de gemeente Riemst en boswachters van Wallonië. Een feestje met vijftien personen werd stilgelegd. Zij en een aantal andere personen kregen een boete. *“We zetten in de toekomst verder in op het regelmatig en gezamenlijk controleren van de groeven,”* zegt

burgemeester **Mark VOS**. Hij noemt naast veiligheid ook het beschermen van *“ons waardevol ondergronds erfgoed en de aanwezige vleermuispopulatie”* als belangrijke drijfveer.

“Kerstmarkt Fluweelengrot en parade geschrapt” (dL van 29 augustus 2020): de kerstmarkt in de **FLUWEELENGROT** gaat dit jaar niet door. Door de coronamaatregelen zou het evenement ruim twee ton verlies maken. De Fluweelengrot mag op grond van die maatregelen nog maar maximaal 250 mensen tegelijk toelaten. In voorgaande jaren was dat maximum nog 1000 bezoekers. *“En daar moeten we alle medewerkers en standhouders in meetellen. Als we die van het maximum aftrekken, blijft er heel weinig over,”* aldus een woordvoerder. Het probleem speelt ook in de **GEMEENTEGROT**. Maar daar gaat de markt vooralsnog gewoon door, zij het dat bezoekers vooraf hun tickets reserveren.

“Survivallen op veertig meter diepte” (dl van 29 augustus 2010): ASP Adventures, bekend van o.a. het *biken* in de **SIBBERGROEVE**, heeft het initiatief genomen voor de opnamen van het kindersurvivalprogramma *72 uur Ondergronds*, dat uitgezonden wordt op RTL 4. Vijf jongens en vijf meisjes van 13 tot 16 jaar bleven 72 uur - drie dagen - ondergronds en voerden allerlei opdrachten uit. *“Ze zagen niets, wisten niet hoe laat het was, aten astronautenvoedsel, hadden geen wifi of telefoon, sliepen op stretchers en plassen en poepen moest op een geïmproviseerd toilet.”*

Met dank aan de trouwe correspondenten Susanne Hanssen, Mike Lahaye, Gilberte Nicolaas, Jan Paul van der Pas, Herman de Swart en Peggy Versteegh. Voor knipsels, kopieën en uittreksels kunt u altijd terecht op het bekende adres: Ton Breuls, Bovenstraat 28, B 3770 Kanne-Riemst. Telefoon/fax 012-454059. E-mail: tbreuls@telenet.be.

Volgende SOK-avond: Vrijdag ?????? 2020 Aanvang **19.30 uur!**

De SOK-Info redactie heeft het recht om een aangeboden artikel te weigeren. De geplaatste artikelen vertegenwoordigen niet automatisch de standpunten van de SOK-Info redactie of die van het SOK-bestuur.

Groeven in beheer bij de stichting Ir. D.C. van Schaik:

Bovengenoemde organisatie heeft een aantal groeven in beheer of een collectieve vergunning voor een groeve. Voor het bezoeken van deze groeven moet U contact opnemen met de beheerder.

Bij inbraak in één van deze groeven:

Bij constatering van inbraak en of vernielingen aan een van de groeven dit direct melden. liefst dezelfde dag nog.

Melden van vernielingen bij onderstaande personen. Als de eerste niet bereikbaar is, dan de volgende op de lijst.

1e Groevebeheerder van die groeve. Voor namen en telefoonnummers, zie hieronder.

2^e Stefan Jerzykowski, Technische Dienst: 06 51659384 (geen spoed: graag whatsapp/sms)

3^e Ieder bestuurslid van de Van Schaikstichting. Voor namen en telefoonnummers, zie pagina. 2

De Van Schaikstichting stelt zich ten doel de afsluiting van de groeve binnen 24 uur te herstellen.

Voor meer informatie: www.vanschaikstichting.nl

Groeve:	Beheerder:	Telefoon:
Apostelgroeve	Ton Breuls	00-3212 45 40 59
Fallenberggroeve (niet toegankelijk)	Rob Swaans	043-3470868
Gewandgroeve	Marc Dresens	06-55727887
Heiberggroeve		
Groeve de Keel / De Kleine Keel	Luc Walschot / Renè Peels	00-3212441350
Groeve Eys (niet toegankelijk)	Wim Kneepkens	043-3471188
Keldertjes Slavante	Wil Ramaekers/Jean Marie Schrijnemaekers	043-364 52 39
Roothergroeve	John Hageman	043-364 54 19
Scharnderberg (niet toegankelijk)	John en Rob Knubben	043-361 12 27
Scheuldergroeve (niet toegankelijk)	Jan-Paul van der Pas	045-40 41 600
Theunisgroeve	Ed en Thuur Thijssens	06-44633650
Vuursteenmijn Rijckholt	Martha en Jan van de Ven	043-3432084

De Sint-Pietersberg

De Sint-Pietersberg wordt beheerd door de Vereniging Natuurmonumenten. De SOK heeft een collectieve onderzoeksvergunning voor de Zonneberg, het Noordelijk Gangenstelsel en het gebied onder het Fort.

Onderzoeksaanvragen moeten ingediend worden bij het secretariaat van de SOK.

Toezichthouder van de beide groeven is Harm Hovens, telefoon: 06-558 25 192.

Bij onraad of calamiteiten kunt u ook de boswachter, Tim Koumans, contacteren, telefoon: 06-832 15 415.

Deze uitgave werd mede mogelijk gemaakt door een financiële bijdrage van de

De SOK-Info

is een uitgave van de

Studiegroep Ondaardse Kalksteengroeven,
Natuurhistorisch Genootschap Limburg.

Provincie Limburg

